

У дівчат бачимо подібні результати, проте зовнішність партнера по спілкуванню для старшокласниць відіграє значно меншу роль, ніж для хлопців. Важливішими виступають харизматичність та вміння вести цікаву бесіду.

Щодо зовнішніх даних, то для старшокласників чоловічої статі найбільше значення відіграє фігура, далі — риси обличчя обраниці, ще менше — запах, зачіска та голос, на-самкінець — одяг та яскраві деталі іміджу. Дівчата навпаки спочатку звертають увагу на риси обличчя, а уже потім на фігуру.

Старшокласникам найбільше подобається знайомитися в компанії друзів, чільне місце займають також заняття у різноманітних гуртках та секціях.

Як показало дослідження, думка друга в більшості випадків (61%) не впливає на формування симпатії до особи протилежної статі. 32% опитаних все ж задумуються, якщо другові не сподобався їх новий обранець чи обраниця. Для 7% опитаних думка друга є важливішою, за власну. При цьому дівчата більш впевнені у своєму виборі і менше довіряють думці подруги.

Більше половини старшокласників (56%) не звертають увагу на осіб протилежної статі, якщо на цей момент з кимось зустрічаються. 46% опитаних приглядаються, незалежно від того, зайняте їх серце, чи ні.

Старшокласники обох статей досить позитивно ставляться до представників різноманітних субкультур і належність до них не перешкоджає виникненню симпатії до осіб протилежної статі.

В одному із запитань учасникам опитування пропонувалося назвати п'ять найяскравіших характеристик особи протилежної статі, що їм симпатична. Тут спостерігались певні міжстатеві розбіжності у відповідях, тому для зручності спочатку розглянемо відповіді старшокласників чоловічої статі.

В анкеті кожного хлопця зустрічаємо багато зовнішніх характеристик. Зокрема, у більшості це красиві риси обличчя та приваблива фігура. Також дуже часто зустрічаються такі характеристики, як уміння стильно одягатися та приємний запах. В анкетах бачимо й багато інших зовнішніх характеристик (високий чи невисокий зріст, чорне чи світле волосся, приємний голос, карі чи голубі очі, форма обличчя тощо), але вони є індивідуальними. У відповідях хлопців зустрічаємо не лише зовнішні характеристики. Майже кожен опитаний зазначив, що симпатична йому дівчина є цікавою особистістю, із сильним характером і так званою іскоркою в очах. Також серед описаних характеристик часто бачимо спільність інтересів і наявність власної думки з будь-якого питання. Важливими є також почуття гумору та життєрадісність дівчини. Багато опитаних зазначили, що у симпатичної їм дівчини завжди хороший настрій. Велике значення має також щирість особи, що сподобалась (так відзначила значна частина опитаних хлопців). Дехто наводив такі характеристики, як доброта та здатність прийти на допомогу. Незначна частина опитаних відзначили, що симпатична їм дівчина є ввічливою, культурною, володіє гарними манерами та може підтримати розмову на будь-яку тему. У дівчат бачимо значно менше зовнішніх характеристик, більша увага приділяється внутрішньому світові особи, що подобається.

Серед внутрішніх характеристик особистості у дівчат, як і у хлопців, часто бачимо доброту та щирість. Ще частіше дівчата наводять такі чесноти, як чесність, надійність, наполегливість та впевненість у собі. Також бачимо, що симпатичні їм особи є цікавими та оригінальними особистостями. Окремі учасниці опитування відзначили, що

симпатичний їм хлопець володіє чудовим почуттям гумору, є щедрою та розумною людиною. Як показало дослідження, велике значення для старшокласниць має талант та обдарованість їхнього обранця.

Проведене дослідження має практичне значення, що зумовлено розробкою рекомендацій старшокласникам обох статей для налагодження з однолітками оптимальних стосунків, що базувалися б на симпатії.

ГЕНДЕРНА ЕКСПЕРТИЗА ЗМІСТУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ З ХІМІЇ

Н.М. Городнова,

канд.психол.наук, доцент кафедри загальної і медичної психології та педагогіки НМУ ім. О.О. Богомольця м. Київ

Н.В. Зінкевіч,

старший вчитель спеціалізованої загальноосвітньої школи 1-3 ступенів № 2 ім. акад. А.Ф. Йоффе. м. Ромни Сумської обл.

Навчання та виховання в сучасній школі відбувається цілеспрямовано, на основі єдиної програми і розроблених методів. Інформація, яку отримують учні в школі, передається переважно раціональними способами. Основними соціально-психологічними механізмами її засвоєння є навчання та інструктування. Крім того, якщо вчитель має значний авторитет серед учнів, можуть активізуватися ще й такі механізми, як наслідування та ідентифікація. В результаті відбувається не лише засвоєння програмного матеріалу, а й орієнтацій, поглядів, стереотипів та зразків поведінки вчителя.

Виходячи із вищезазначеного обсяг та характер соціального досвіду, який засвоюється учнем, визначається не лише шкільною програмою, змістом рольової поведінки учня, а й домінуванням ґендерних настанов та стереотипів учителя, які передаються та закріплюються підлітками. Зазначені механізми досить повно відображають основні соціальні характеристики шкільного середовища і можуть розглядатись як чинники, які впливають на формування статевої свідомості, становлення ґендерної ідентифікації та соціалізації підлітків.

Увага, що приділяється змісту шкільних підручників як елементу становлення ґендерної ідентифікації та соціалізації підлітків, цілком зрозуміла: адже будь-яку навчальну ситуацію можна правильно зрозуміти, лише побудувавши її як суму рівноправної взаємодії трьох суб'єктів — вчителя, учня та автора підручника.

Слугуючи насамперед носієм знань з певної галузі, підручник водночас є одомеченою формою світосприйняття його розробника, що принагідно й опосередковано впливає на формування статевої свідомості учня.

В умовах опосередкованої комунікації, одним з прикладів якої є взаємодія учня з автором підручника, центральним елементом взаємодії є комунікативне повідомлення (навчальний текст). Основна його особливість — наявність певної «концепції людини», яку сповідує автор тексту, і суб'єктивні смисли або ставлення до інформації, її авторська інтерпретація. Наявність таких смислів дає змогу реципієнтові реконструювати не тільки закладені в тексті образи людини, подані на сторінках підручників, вони також можуть сприйматися як певні знаки.

Через персоніфікований знак-символ (через справи та вчинки певної особи іншим людям транслиуються не лише відомості про форми теперішнього життя, а й «навіюються» сценарії життя майбутнього). Таким чином літературний герой є кодом, розшифрування якого дає змогу побачити способи суспільного устрою.

Приступаючи до нашого дослідження, в критеріях оцінювання тексту підручників й ілюстрованого матеріалу ми заклали принцип ґендерних моделей, типів особистості, як цілісних образів, що передбачає взаємопов'язаність, зчепленість ознак.

Для дослідження використовувалася процедура контент-аналізу, як методу оцінки ґендерних комунікативних повідомлень. Сутність контент-аналізу полягає в систематичному фіксуванні заданих одиниць змісту, що вивчається. Порівнювалися частоти зображень представників певної статі, їх представленість у певних видах діяльності, у різних соціальних ролях. При аналізі даних дослідження ґендерного змісту підручників було виявлено, що за рівнем представленості *чоловічі* образи переважають у всіх підручниках з хімії для 7 — 10 класів, і більшою мірою орієнтовані на хлопців, а саме у відсотковому співвідношенні *чоловічих* — 98,0%, *жіночих* — 2,0% (**Хімія 7 клас:** Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Попель П.П., Крикля Л.С. — К.: Академія, 2007. — 136 с.); *чоловічих* — 100%, *жіночих* — 0% (**Хімія 8 клас:** Підручник для середніх загальноосвітніх шкіл / Буринська Н.М. — 3-тє видання, виправл. і доповн. — К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2000. — 158 с.); *чоловічих* — 100%, *жіночих* — 0% (**Хімія 8 клас:** Підручник для загальноосвітніх шкіл / Буринська Н.М. — 4-те вид., виправл. і доповн. — К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. — 160 с.); *чоловічих* — 98,0%, *жіночих* — 2,0% (Хімія 8 клас: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / О.Г. Ярошенко. — К.: Освіта, 2008. — 208 с.); *чоловічих* — 98%, *жіночих* — 2,0% (**Хімія 9 клас:** Підручник для середніх загальноосвітніх шкіл / Буринська Н.М. — 4-те вид., переробл. і доповн. — К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2000 — 160 с.); *чоловічих* — 98,0%, *жіночих* — 2,0% (Хімія 9 клас: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / О.Г. Ярошенко. — К.: Освіта, 2009. — 223 с.); *чоловічих* — 98,0%, *жіночих* — 2,0% (Хімія 10 клас: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / О.Г. Ярошенко. — К.: Грамота, 2010. — 223 с.) .

У підручниках представлені вчені-хіміки чоловіки, про це свідчить репрезентація чоловічих та жіночих образів у текстовому та ілюстративному матеріалах. Чоловіки створюють теорію флогістону (8 клас, Г. Шталь, §2, с. 15); доводять, що складовою повітря є кисень (А. Лавуазьє, §2, с. 16); є засновниками геохімії (В. Вернадський, §7, с. 33) та ядерної хімії (Т. Парацельє, §24, с. 81); відкривають закон збереження маси речовин (М. Ломоносов, §16, с. 55), відкривають кисень, хлор, перманганат калію (К. Шеєле, Д. Прістлі, §19, с. 66, 68); висувують молекулярну гіпотезу будови речовин (А. Авогадро, §18, с. 59); є авторами теорії електролітичної дисоціації (Сванте Август Арреніус, §20, с. 83, 9 кл) і т. ін.

Серед численних згадок про хіміків-відкривачів законів та сполук лише єдине ім'я жінки — М. Склодовської-Кюрі (9 кл. §4, с. 22, «М. Склодовська-Кюрі встановила, що сполуки торію також випромінюють невидимі промені...»). Цікаво, що на малюнках у навчальних ситуаціях зображено чоловіків.

Можемо припустити, що стимулюється інтерес до предмета хімії хлопців та незацікавленість і відстороненість дівчат. Учні-хлопці, вивчаючи предмет з хімії, можуть себе ототожнювати з дослідниками-чоловіками, в той час як у дівчат такого вибору немає.